

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кафедра права Європейського Союзу

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ»**

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський) рівень

Ступінь вищої освіти – бакалавр

Галузь знань – 29 «Міжнародні відносини»

Спеціальність – 293 «Міжнародне право»

Освітня програма/спеціалізація – «Міжнародне право»

Статус дисципліни – обов'язкова

Рік набору – 2017

Харків – 2020

Робоча програма навчальної дисципліни «Право Європейського Союзу» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціальності 293 «Міжнародне право» спеціалізації «Міжнародне право» міжнародно-правового факультету. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 25 с.

Розробники

Анакіна Тетяна Миколаївна - доцентка кафедри права Європейського Союзу, кандидатка юридичних наук, доцентка,
Комарова Тетяна В'ячеславівна – доцентка кафедри права Європейського Союзу, докторка юридичних наук, доцентка,
Трагнюк Олеся Янівна - доцентка кафедри права Європейського Союзу, кандидатка юридичних наук, доцентка

Гарант освітньої програми

Комарова Тетяна В'ячеславівна – доцентка кафедри права Європейського Союзу, докторка юридичних наук, доцентка

Затверджено на засіданні кафедри міжнародного права
(протокол № 3 від 7 листопада 2017 р.)

Зміни та доповнення затверджено на засіданні кафедри
права Європейського Союзу
(протокол № 1 від 1 вересня 2020 р.)

Завідувач кафедри

Яковюк Іван Васильович

Зміст

1. Опис навчальної дисципліни.....	4
2. Очікувані результати навчання.....	5
3. Програма навчальної дисципліни.....	7
4. Обсяг і структура навчальної дисципліни.....	14
5. Теми лекційних і практичних занять.....	15
5.1. Теми лекційних занять.....	15
5.2. Теми практичних занять.....	16
6. Форми педагогічного контролю, засоби та критерії оцінювання результатів навчання	17
7. Інформаційне забезпечення навчальної дисципліни.....	20

1. Опис навчальної дисципліни

Робоча програма навчальної дисципліни «Право Європейського Союзу» розроблена відповідно до освітньо-професійної програми «Міжнародне право» підготовки бакалаврів спеціальності 293 «Міжнародне право» галузі знань 29 «Міжнародні відносини».

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень освіти	Дидактична структура навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 5	Галузь знань – 29 «Міжнародні відносини»	Обов'язкова	Обов'язкова
Модулів – 4	Спеціальність – 293 «Міжнародне право»	Рік підготовки:	Рік підготовки:
Загальна кількість годин - 150		5 семестр	5 семестр
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2-4, самостійної роботи студента - 6-8.	Спеціалізація – «Міжнародне право»	Лекції	Лекції
		32 год.	6 год.
		Практичні заняття	Практичні заняття
		32 год.	10 год.
		Самостійна робота	Самостійна робота
86 год.	134 год.		
	Рівень освіти – перший (бакалаврський)	Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань іспит	Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань іспит

Мета навчальної дисципліни – формування цілісної системи професійних знань, умінь, навичок та інших компетентностей здобувачів вищої освіти в специфічному сегменті юридичної практики взаємодії інтеграційного правопорядку із національними правовими системами держав-членів ЄС та третіх держав, застосування права Європейського Союзу, національного законодавства України та застосування цінностей ЄС.

Завдання:

- формування поглибленої системи теоретичних знань (концепцій, доктрин) щодо права ЄС як специфічної та унікальної інтеграційної наднаціональної правової системи;
- розуміння архітектури інституційної системи ЄС та її інституційної динаміки щодо забезпечення різних кіл інтересів європейського суспільства при прийнятті актів ЄС;

- засвоєння основних тенденцій правового регулювання відносин (інтеграційного, наднаціонального правопорядку) ЄС, механізму захисту цінностей Європейського Союзу, свобод внутрішнього ринку ЄС, захисту прав людини та інституту громадянства Європейського Союзу;
- засвоєння науково-теоретичних підходів, практичних методів, прийомів професійної діяльності у застосуванні права ЄС в національних правопорядках, в тому числі у правопорядку України;
- оволодіння інноваційними практиками, юридичною технікою тлумачення нормативно-правових актів та судової практики ЄС, а також актів, що становлять договірно-правову базу відносин України з Європейським Союзом.

Пререквізити: «Економічна теорія», «Історія міжнародного права», «Міжнародне публічне право».

Кореквізити: «Універсальні та регіональні системи захисту прав людини», «Право міжнародних організацій», «Основи геополітики».

Постреквізити: «Інституційне право Європейського Союзу», «Правове регулювання відносин України з Європейським Союзом», «Право Європейського Союзу в сфері юстиції та внутрішніх справ», «Європейський Союз в міжнародних відносинах».

Мова навчання – українська, англійська.

2. Очікувані результати навчання

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати такі результати навчання:

РН 1. Демонструвати знання й розуміння сучасних правових доктрин, категорій і принципів права ЄС.

РН 2. Аналізувати вплив історичних подій на правову систему ЄС.

РН 3. Визначати сутність та структуру правової системи ЄС, її зв'язки із міжнародним правом та національними правовими системами держав-членів ЄС.

РН 4. Характеризувати критерії, що висувуються для держав, які бажають стати членами ЄС, та давати висновки щодо готовності конкретної держави до приєднання.

РН 5. Демонструвати розуміння статусу особи та громадянина в правовому порядку ЄС.

РН 6. Визначати правовий статус та функції всіх інститутів, органів, агентств ЄС та розмежовувати їх повноваження.

РН 7. Аналізувати засоби захисту права ЄС, в тому числі засоби судового захисту.

РН 8. Надавати правову оцінку стану імплементації права ЄС у правову систему України.

РН 9. Надавати консультації щодо можливості застосування норм права ЄС у правозастосовчій практиці України.

РН10. Визначати засоби розв'язання спорів на підставі права ЄС.

Навчальна дисципліна забезпечує формування студентами загальних і

спеціальних компетентностей та набуття результатів навчання, визначених освітньо-професійною програмою «Міжнародне право», а саме:

Загальних компетентностей:

ЗК 6. Навички збору і аналізу інформації з національних і міжнародних джерел.

ЗК 7. Навички використання інформаційних технологій і баз даних.

ЗК 11. Здатність приймати неупереджені і вмотивовані рішення.

ЗК 14. Здатність до креативності у предметно-практичній діяльності відповідно до соціальних статусів и модусів.

ЗК 15. Здатність реалізовувати функції у предметно-практичній діяльності.

Спеціальних компетентностей:

СК 3. Знання і розуміння процесів впливу міжнародного права на функціонування міжнародного співтовариства, взаємодії норм міжнародного права з іншими нормативними міжнародними системами.

СК 6. Здатність визначати поняття суб'єкта міжнародного права, а також особливості міжнародної правосуб'єктності окремих категорій суб'єктів міжнародного права.

СК 8. Здатність тлумачити міжнародно-правові звичаї, міжнародні договори, односторонні міжнародно-правові акти держав, резолюції міжнародних міжурядових організацій та міжнародних міжурядових конференцій.

СК 9. Здатність виявляти проблеми і працювати в основних сферах взаємодії міжнародного і національного права.

СК 11. Здатність сприяти здійсненню ідеї міжнародного правосуддя у міжнародно-правовому співтоваристві держав.

СК 12. Знання міжнародних судових органів як мирних засобів вирішення міжнародних спорів.

СК 13. Знання і розуміння історії, природи та правового статусу Європейського Союзу.

СК 14. Розуміння джерел права Європейського Союзу та знання ключових рішень Суду справедливості Європейського Союзу.

СК 15. Здатність характеризувати взаємовідносини України з Європейським Союзом, аналізувати проблеми адаптації національного законодавства України до вимог права Європейського Союзу.

СК 16. Здатність аналізувати діяльність інституційних й конвенційних органів та механізмів захисту прав людини у міжнародному правопорядку.

СК 17. Здатність визначати механізми міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю.

СК 18. Здатність здійснювати аналіз механізмів підтримання міжнародного миру і безпеки на універсальному і регіональному рівнях.

СК 19. Здатність виявляти особливості міжнародно-правового регулювання економічних відносин.

СК 23. Здатність надавати юридичні висновки й консультації з питань міжнародного права, розробляти міжнародно-правову позицію в інтересах держави.

Програмних результатів навчання:

ПРН 5. Характеризувати процес імплементації міжнародно-правових зобов'язань у національний правопорядок України.

ПРН 6. Здійснювати аналіз законодавства України на відповідність нормам міжнародного права.

ПРН 16. Аналізувати правову систему Європейського Союзу та практику Суду справедливості Європейського Союзу.

ПРН 17. Інтерпретувати механізми міжнародно-правового співробітництва Європейського Союзу з третіми країнами, у тому числі з Україною.

ПРН 20. Здійснювати контроль за реалізацією юридичних рішень, застосовувати визначені юридичні процедури контролю.

ПРН 23. Демонструвати здатність до праці в міжнародно-правовому контексті.

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. Генезис та природа Європейського Союзу

Тема 1. Історія становлення та розвитку європейської інтеграції

Передумови інтеграційних процесів в Західній Європі та еволюція ідеї європейської єдності.

Інтенсифікація об'єднувачих процесів у Європі після Другої світової війни.

Внесок Р. Куденхове-Калергі, Ж. Моне, П.-А. Спаака, Р. Шумана у розвиток інтеграційних процесів у I пол. XX ст.

План Шумана 1950 г. Поняття «комунітарний метод», його відмінність від методу міжурядового співробітництва.

Заснування Європейських співтовариств (Європейського співтовариства вугілля та сталі, Європейського економічного співтовариства, Європейського співтовариства з атомної енергії) як провідний напрямок реалізації європейської інтеграції після Другої світової війни.

Розвиток Європейських співтовариств у 1960-1980-х рр. Значення Єдиного європейського акта 1986 р.

Ідея створення Європейського Союзу та її втілення у Маастрихтському договорі 1992 р. Реформування Союзу за Амстердамським (1997 р.), Ніццьким (1999 р.).

Проект Договору про запровадження Конституції для Європи (2004 р.), причини його провалу.

Модернізація ЄС у зв'язку з набуттям чинності Лісабонського договору (2007 р.). Конституційналізація ЄС.

Тема 2. Політико-правова природа Європейського Союзу

Мета та завдання ЄС за установчими договорами, їх юридичне значення. Механізм домислюваних повноважень (аналіз рішення Суду ЄС у справі ERTA (Case 22/70, *Commission v. Council*))

Принципи, на яких ґрунтується ЄС.

Цінності ЄС, їх практичне значення. Практика захисту цінностей ЄС в державах-членах ЄС (кейси Австрії, Угорщини, Польщі).

Процедура призупинення певних прав держави-члена ЄС за порушення цінностей ЄС. Правосуб'єктність Європейського Союзу. ЄС як суб'єкт міжнародного права (його права та обов'язки). Види міжнародних договорів, які ЄС правомочний укладати. ЄС як суб'єкт національного права держав-членів (юридична особа). Договори про асоціацію, практика їх укладання.

Місце ЄС серед інших міжнародних організацій, його особливості. Співробітництво з міжнародними організаціями (ООН, СОТ, НАТО, РЄ, ОБСЄ, ЄАВТ тощо).

Компетенція ЄС, її характер, зміст та види. Реалізація компетенції ЄС. Розмежування предметів відання і повноважень між ЄС та державами-членами. Принципи субсидіарності та пропорційності (Протокол № 2 до Договору про функціонування ЄС). Засоби розширення компетенції ЄС. Механізм поосиленої співпраці.

Бюджет ЄС: структура, аналіз надходжень та видатків. Бюджет поточного року.

Політична природа Європейського Союзу. Проблема «дефіциту демократії» та засоби її подолання.

Правова природа ЄС: основні концепції.

Тема 3. Правове регулювання членства в Європейському Союзі

Хвилі розширення ЄС.

Правові засади набуття членства в Європейському Союзі (нормативно-правові акти, що визначають критерії членства в ЄС).

Критерії членства в ЄС. «Латентні» критерії членства. Юридичний статус і зміст формальних вимог, які закріплені в Договорі про ЄС та Копенгагенських критеріях членства 1993 р.

Процедура набуття членства ЄС, її стадії.

Правовий статус держав-членів ЄС. Вплив європейської інтеграції на обсяг суверенних прав держав-членів ЄС і їх здійснення.

Право держави-члена на вихід з ЄС. Brexit.

Тема 4. Права людини в Європейському Союзі. Громадянство Європейського Союзу

Становлення інституту правового статусу особи в праві ЄС.

Нормативно-правові акти, що регулюють основи правового статусу людини та громадянина в ЄС. Роль прецедентного права Суду

справедливості ЄС. Хартія про основоположні права Європейського Союзу 2000 р., її юридична сила, структура та зміст. Особливості класифікації прав у Хартії.

Принципи правового статусу людини та громадянина в ЄС: принцип рівності, принцип поваги прав людини та основних свобод, принцип гарантованості і пріоритету прав людини і основних свобод.

Основні цінності, на захист яких спрямована діяльність ЄС: людська гідність, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Перспективи їх подальшого розвитку.

Гарантії прав та свобод людини та громадянина в ЄС: інституціональні, процесуальні та матеріальні.

Особливості приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р.

Інститут громадянства ЄС: історія становлення, природа, порядок набуття та втрати.

Основні права громадян ЄС: свобода пересування та проживання в межах території Європейського Союзу, політичні права, право на звернення до органів ЄС, право на дипломатичний та консульський захист, право доступу до документів інститутів ЄС, право громадянської ініціативи щодо законопроектів.

Допустимі обмеження здійснення прав і свобод, їх межі.

Модуль 2. Інституційна система Європейського Союзу

Тема 5. Загальна характеристика інституційної системи Європейського Союзу

Генезис інституційної системи ЄС. Склад інституційної системи ЄС: інститути, органи, агенції. Джерела правового статусу інституційної системи ЄС. Визначення різниці між статусом інститутів, органів, агенцій ЄС. Інтереси, які представляють інститути, органи, агенції ЄС.

Основоположні принципи інституційної системи ЄС: принцип інституційної рівноваги, принцип пріоритету норм права ЄС, принцип пропорційності та субсидіарності.

Тема 6. Інститути Європейського Союзу

Європейський Парламент: склад і порядок формування, правовий статус депутатів, організаційна структура, повноваження, порядок роботи.

Європейська Рада: склад, повноваження, порядок роботи і прийняття рішень. Голова Європейської Ради (Президент ЄС).

Рада: склад і порядок формування, організаційна структура, повноваження, порядок роботи. Верховний представник ЄС з питань спільної зовнішньої політики та політики безпеки.

Європейська Комісія: склад і порядок формування, організаційна структура, повноваження, порядок роботи.

Судова система ЄС: склад, порядок формування, юрисдикція. Правова природа рішень Суду справедливості ЄС.

Європейський Центральний банк: склад і порядок формування, організаційна структура, повноваження, порядок роботи, юридична сила рішень.

Рахункова палата: склад і порядок формування, організаційна структура, повноваження, порядок роботи, юридична сила рішень.

Тема 7. Органи та агентства Європейського Союзу

Органи ЄС: статус, функції та завдання. Джерела правового статусу органів ЄС.

Економічний та соціальний комітет: склад, порядок формування, повноваження, юридична сила рішень. Участь у законодавчому процесі в ЄС.

Комітет регіонів: склад, порядок формування, повноваження, юридична сила рішень. Участь у законодавчому процесі в ЄС.

Омбудсман: порядок призначення, функції. Порядок звернення до Омбудсману, юридична сила рішень.

Агенції ЄС: статус, функції та завдання. Джерела правового статусу агенцій ЄС.

Європейський інвестиційний банк: функції, формування капіталу та порядок надання інвестицій. Співробітництво із Україною.

Європейське поліцейське відомство (Європол): мета діяльності та предмети відання, повноваження, керівні органи. Співробітництво із Україною.

Євроюст: мета діяльності та предмети відання, повноваження, керівні органи.

Європейська оборонна агенція: мета діяльності та предмети відання, повноваження, керівні органи.

Тема 8. Законодавчий процес в Європейському Союзі

Поняття законодавчого процесу в ЄС: особливості та основні риси. Основні процедури прийняття рішень в ЄС та суб'єкти законодавчого процесу. Представництво різних кіл інтересів у законодавчій процедурі ЄС.

Звичайна законодавча процедура: сфери застосування, стадії.

Спеціальна законодавча процедура: сфери застосування, стадії.

Акти делегованого законодавства: поняття та природа. Суб'єкти прийняття.

Бюджетна процедура. Процедура укладання міжнародних угод.

Опублікування актів інститутів ЄС та набрання ними чинності.

Модуль 3. Право Європейського Союзу

Тема 9. Загальна характеристика права Європейського Союзу.

Принципи права Європейського Союзу

Право ЄС: поняття, структура, дія у часі та просторі. Співвідношення понять "право ЄС" і "європейське право".

Співвідношення права ЄС з національним правом держав-членів. Принцип верховенства права ЄС щодо національного права держав-членів: історія становлення принципу, поняття, особливості застосування в окремих державах-членах.

Принцип прямої дії права ЄС у національних правопорядках держав-членів: історія становлення принципу, поняття, умови визнання, відмінність від прямого застосування.

Співвідношення права ЄС з міжнародним публічним правом. Загальноновизнані принципи та норми міжнародного права. Конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 р.

Принципи права ЄС: поняття, класифікація, джерела.

Тема 10. Джерела права Європейського Союзу

Джерела права ЄС: види та ієрархія. Зміст поняття *acquis ЄС* ("здобуток ЄС") та особливості застосування цього поняття в законодавстві України.

Загальна характеристика установчих договорів ЄС як джерел первинного права ЄС: структура, порядок внесення змін, географічна і темпоральна сфери дії.

Загальна характеристика джерел вторинного права ЄС. Регламент і директива як джерела права ЄС. Індивідуальні та рекомендаційні акти ЄС: види, юридична сила, правове значення. Правові акти *sui generis* як джерела права ЄС.

Міжнародні договори як джерела права ЄС.

Питання про існування правила прецеденту щодо рішень Суду справедливості ЄС.

Загальні принципи права: поняття, місце в ієрархії джерел права ЄС.

Тема 11. Судовий захист права Європейського Союзу

Особливості судового захисту права в рамках ЄС: існування двох рівнів захисту – національного та наднаціонального.

Захист права ЄС в Суді справедливості ЄС: прямі та непрямі провадження.

Провадження проти держав-членів, що порушують свої зобов'язання за правом ЄС: підстави ініціювання, суб'єкти, порядок розгляду, характер рішень Суду справедливості.

Провадження проти інститутів, що ухвалюють незаконні правові акти ЄС: підстави ініціювання, суб'єкти, порядок розгляду, характер судових рішень.

Провадження проти незаконної бездіяльності інститутів ЄС: підстави ініціювання, суб'єкти, порядок розгляду, характер рішень Суду справедливості ЄС.

Преюдиціальні провадження: визначення, природа, суб'єкти, порядок розгляду, характер рішень Суду справедливості. Забезпечення Судом справедливості єдності в застосуванні та тлумаченні права ЄС.

Захист права ЄС у національних судах держав-членів: відповідальність держав-членів перед фізичними та юридичними особами за порушення права ЄС. Умови відповідальності держави-члена. Принципи еквівалентності та ефективності при відшкодуванні завданої фізичним та юридичним особам шкоди.

Модуль 4. Правове регулювання відносин між Україною та Європейським Союзом

Тема 12. Історія розвитку відносини між Україною та Європейським Союзом та їх нормативно-правове регулювання

Взаємовідносини України із ЄС до 2004 р., вектор їх направленості.

Передумови укладення Угоди про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною 1994 р., набрання чинності Угодою. Цілі Угоди, організаційні заходи, передбачені Угодою.

Указ Президента України «Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» 1998 р.: загальна характеристика.

Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» 2004 р.: загальна характеристика.

Процес укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, чинники, що вплинули на тимчасове застосування Угоди у 2014 р. Набрання чинності Угодою в повному обсязі у 2017 р. Цілі, правова природа, структура Угоди про асоціацію 2014 р. Організаційна структура, що покликана забезпечувати реалізацію Угоди про асоціацію: Рада асоціації, Комітет асоціації, Парламентський комітет асоціації та Платформа громадянського суспільства.

Механізми вирішення спорів на підставі Угоди про асоціацію. Практика вирішення торгівельних спорів між Україною та ЄС на підставі Угоди про асоціацію.

Щорічні саміти «Україна-ЄС», їх юридичні наслідки.

Тема 13. Сфери співробітництва між Україною та Європейським Союзом

Характеристика зони вільної торгівлі, заснованої на підставі Угоди про асоціацію 2014 р. Її особливості: поглибленість, всеохоплюючість, преференційність.

Питання про пряму дію норм Угоди про асоціацію. Можливість захисту прав приватних осіб на підставі Угоди про асоціацію, аналіз практики такого

захисту. Практика застосування Угоди про асоціацію в українській правовій системі.

Участь України у програмі ЄС «Європейська політика сусідства»: мета, цілі. Двосторонній план дій Україна-ЄС.

Участь України в ініціативі ЄС «Східне партнерство»: природа, цілі, формати діалогів.

Співробітництво України та ЄС в рамках Європейської політики безпеки та оборони. Угоди «Про визначення загальної схеми участі України в операціях ЄС з врегулювання криз» та «Про процедури безпеки, які стосуються обміну інформацією з обмеженим доступом» 2005 р.: загальна характеристика.

Співробітництво України та ЄС в енергетичній сфері: приєднання України до Договору про заснування Європейського енергетичного співтовариства.

Співробітництво України та ЄС у сфері юстиції і внутрішніх справ. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво 2017 р. Угоди про спрощення оформлення віз та про реадмісію осіб 2007 р. Лібералізації візового режиму між Україною та ЄС.

Співробітництво України та ЄС у галузі транспорту. Спільний авіаційний простір між Україною та ЄС.

Співробітництво України та ЄС в сфері екології: зв'язки із Європейським екологічним агентством. Створення Регіонального екологічного центру України.

Тема 14. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу

Поняття адаптації законодавства, її види. Програма адаптації законодавства України до законодавства ЄС. План заходів з виконання Угоди про асоціацію 2017 р. Етапи адаптації українського законодавства, їх задачі та пріоритетні сфери.

Механізми адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Спеціальні інституційні заходи адаптації. Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції України. Офіс прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Центральні органи державної влади, відповідальні за адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Особливості застосування адаптованих норм права ЄС у національному правопорядку України.

Тема 12. Історія розвитку відносини між Україною та Європейським Союзом та їх нормативно-правове регулювання	10	2	2	6	10			10
Тема 13. Сфери співробітництва між Україною та Європейським Союзом	10	2	2	8	12		2	10
Тема 14. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу	10	2	2	6	10			10
<i>Разом</i>	<i>32</i>	<i>6</i>	<i>6</i>	<i>20</i>	<i>32</i>		<i>2</i>	<i>30</i>
Усього годин / кредитів ECTS	150 / 5	32	32	86	150 / 5	6	10	134

5. Темі лекційних і практичних занять

5.1. Темі лекційних занять

Темі навчальної дисципліни	Темі лекцій	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
Модуль 1. Генезис та природа Європейського Союзу			
Тема 1. Історія становлення та розвитку європейської інтеграції	1.1. Передумови європейської інтеграції. Заснування та розвиток Європейських співтовариств	2	
	1.2. Заснування та еволюція ЄС	2	
Тема 2. Політико-правова природа Європейського Союзу	2. Політико-правова природа Європейського Союзу	2	2
Тема 3. Правове регулювання членства в Європейському Союзі	3. Правове регулювання членства в Європейському Союзі	2	
Тема 4. Права людини в Європейському Союзі. Громадянство Європейського Союзу	4. Права людини в Європейському Союзі. Громадянство Європейського Союзу	2	
Модуль 2. Інституційна система Європейського Союзу			
Тема 5. Загальна характеристика інституційної системи Європейського Союзу	5. Загальна характеристика інституційної системи Європейського Союзу	2	2
Тема 6. Інститути Європейського Союзу	6. Інститути Європейського Союзу	2	
Тема 7. Органи та агентства Європейського Союзу	7. Органи та агентства Європейського Союзу	2	
Тема 8. Законодавчий процес в Європейському Союзі	8. Законодавчий процес в Європейському Союзі	2	
Модуль 3. Право Європейського Союзу			
Тема 9. Загальна характеристика права Європейського Союзу.	9. Загальна характеристика права Європейського Союзу.	2	2

Принципи права Європейського Союзу	Принципи права Європейського Союзу		
Тема 10. Джерела права Європейського Союзу	10. Джерела права Європейського Союзу	2	
Тема 11. Судовий захист права Європейського Союзу	11.1. Прямі провадження в Суді справедливості ЄС	2	
	11.2. Преюдиціальні провадження в Суді справедливості	2	
Модуль 4. Правове регулювання відносин між Україною та Європейським Союзом			
Тема 12. Історія розвитку відносини між Україною та Європейським Союзом та їх нормативно-правове регулювання	12. Історія розвитку відносини між Україною та Європейським Союзом та їх нормативно-правове регулювання	2	
Тема 13. Сфери співробітництва між Україною та Європейським Союзом	13. Сфери співробітництва між Україною та Європейським Союзом	2	
Тема 14. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу	14. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу	2	
Усього		32	6

5.2. Темі практичних занять

Темі навчальної дисципліни	Темі практичних занять	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
Модуль 1. Генезис та природа Європейського Союзу			
Тема 1. Історія становлення та розвитку європейської інтеграції	1. Історія становлення та розвитку європейської інтеграції	2	
Тема 2. Політико-правова природа Європейського Союзу	2.1. Політико-правова природа Європейського Союзу	2	2
	2.2. Компетенція ЄС	2	
Тема 3. Правове регулювання членства в Європейському Союзі	3. Правове регулювання членства в Європейському Союзі	2	
Тема 4. Права людини в Європейському Союзі. Громадянство Європейського Союзу	4. Права людини в Європейському Союзі. Громадянство Європейського Союзу	2	
Модуль 2. Інституційна система Європейського Союзу			
Тема 5. Загальна характеристика інституційної системи Європейського Союзу	5. Загальна характеристика інституційної системи Європейського Союзу	2	2

Союзу			
Тема 6. Інститути Європейського Союзу	6. Інститути Європейського Союзу	2	
Тема 7. Органи та агентства Європейського Союзу	7. Органи та агентства Європейського Союзу	2	
Тема 8. Законодавчий процес в Європейському Союзі	8. Законодавчий процес в Європейському Союзі	2	
Модуль 3. Право Європейського Союзу			
Тема 9. Загальна характеристика права Європейського Союзу. Принципи права Європейського Союзу	9. Загальна характеристика права Європейського Союзу. Принципи права Європейського Союзу	2	2
Тема 10. Джерела права Європейського Союзу	10. Джерела права Європейського Союзу	2	
Тема 11. Судовий захист права Європейського Союзу	11.1. Прямі провадження в Суді справедливості ЄС	2	2
	11.2. Преюдиціальні провадження в Суді справедливості	2	
Модуль 4. Правове регулювання відносин між Україною та Європейським Союзом			
Тема 12. Історія розвитку відносин між Україною та Європейським Союзом та їх нормативно-правове регулювання	12. Історія розвитку відносин між Україною та Європейським Союзом та їх нормативно-правове регулювання	2	
Тема 13. Сфери співробітництва між Україною та Європейським Союзом	13. Сфери співробітництва між Україною та Європейським Союзом	2	2
Тема 14. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу	14. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу	2	
Усього		32	10

6. Форми педагогічного контролю, засоби та критерії оцінювання результатів навчання

Оцінювання результатів засвоєння навчальної дисципліни «Право Європейського Союзу» передбачає проведення поточного та підсумкового контролю і здійснюється на основі накопичувальної бально-рейтингової системи.

Поточний контроль знань студентів включає:

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни на практичних заняттях із застосуванням таких засобів: усне, письмове або експрес-опитування, виконання тестових завдань,

розв'язання практичних завдань або задач, захист портфоліо практики Суду справедливості ЄС, захист реферату за ініціативи студента тощо. За результатами практичних занять із кожного з чотирьох модулів розраховується середньоарифметична кількість балів (максимальна оцінка за кожен модуль – 8 балів), що включається до підсумкової оцінки знань.

Протягом семестру студенти виконують завдання для **самостійної роботи** (опрацювання статистичних даних установ ЄС, звітів Суду справедливості ЄС, звітів державних органів України щодо імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС; підготовка тез доповідей на науково-практичні конференції та статей; участь у moot-court з права ЄС; проходження он-лайн курсів з права ЄС; проведення дослідження (проекту) з вузької проблематики з подальшою його презентацією тощо). Робота є індивідуальною та самостійною, а отже співавторство студентів та інші форми надання допомоги один одному не допускаються. При виконанні самостійної роботи студент зобов'язаний додержуватися правил щодо академічної доброчесності та безпосередньо недопущення плагіату. Максимальна кількість балів за самостійну роботу – 8.

Формою **підсумкового контролю** знань студентів з дисципліни є іспит. Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за іспит, становить 60 балів. Іспит складається в усній формі за білетами до іспиту. Мінімальна оцінка результатів поточного контролю та самостійної роботи, за якої студент допускається до іспиту, становить 25 балів.

Розподіл балів між формами організації освітнього процесу і видами контрольних заходів дисципліни «Право Європейського Союзу»:

Поточний контроль				Самостійна робота студентів	Підсумковий контроль	Підсумкова оцінка знань
Практичні заняття					Іспит	
Модуль № 1	Модуль № 2	Модуль № 3	Модуль № 4			
мах 8	мах 8	мах 8	мах 8	мах 8	мах 60	мах 100

Критерії оцінювання з дисципліни «Право Європейського Союзу»:

Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
Поточний контроль на практичному занятті (за	Мах 8	Відмінне засвоєння навчального матеріалу з теми, можливі окремі несуттєві недоліки.
	6	Добре засвоєння матеріалу з теми, але є окремі помилки.
	4	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.

модуль)	2	Мінімальні результати, достатні для отримання позитивної оцінки.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Оцінка самостійної роботи студента	Max 8	Глибоке знання проблем, пов'язаних із темою дослідження, вільне володіння матеріалом, вміння самостійно й творчо мислити, знаходити, узагальнювати, аналізувати матеріал, робити самостійні теоретичні та практичні висновки.
	7	В роботі розкрито основні положення теми, але є деякі неточності у викладанні матеріалу, теоретичні поняття недостатньо підкріплено фактичними даними.
	6	Основні положення теми розкрито, але деякі питання висвітлено неповно. Студент добре володіє матеріалом, але відсутня творчість та самостійність у дослідженні.
	5	Основні теоретичні питання висвітлено поверхнево, немає висновків або висновки не мають самостійного характеру; студент слабо володіє матеріалом.
	4	Основні положення теми висвітлено поверхнево, теоретичні положення не підкріплені фактичним матеріалом; немає висновків; студент слабо володіє матеріалом роботи.
	Min 0	Основні положення теми висвітлено поверхнево, з великою кількістю помилок; немає висновків; студент не володіє матеріалом роботи.
Іспит	Max 60	1. Всебічне, систематичне і глибоке знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, у тому числі орієнтація в основних наукових доктринах та концепціях дисципліни. 2. Засвоєння основної та додаткової літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни та використання отриманих знань у практичній роботі.
	55	1. Повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Засвоєння основної літератури та знайомство з додатковою літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
	50	1. Достатньо повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, за відсутності у відповіді суттєвих неточностей. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
	45	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Помилки та суттєві неточності у відповіді на іспиті за

		наявності знань для їх самостійного усунення або за допомогою викладача.
	40	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Ознайомлення з основною літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Помилки у відповіді на іспиті за наявності знань для усунення найсуттєвіших помилок за допомогою викладача.
	35	1. Прогалини в знаннях з певних частин основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Наявність помилок у відповіді на іспиті.
	Min 0	1. Відсутність знань значної частини основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Неможливість продовжити навчання або здійснювати професійну діяльність без проходження повторного курсу з цієї дисципліни.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни «Право Європейського Союзу» виставляється в залікову книжку відповідно до такої шкали:

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100- бальною шкалою, що використовується в НІОУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	2	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		0 – 34

7. Інформаційне забезпечення навчальної дисципліни

7.1. Нормативно-правові акти

Договір про Європейський Союз 1992 р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text

Договір про функціонування Європейського Союзу 1957 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text

Хартія про основоположні права Європейського Союзу 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text

Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами 1994 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>

Закон України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

7.2. Література

Основна література

1. Дайнен Д. Дедалі міцніший Союз. Курс європейської інтеграції / Пер. з англ. М. Марченко. Київ: К.І.С., 2006. 699 с.
2. Державний суверенітет в умовах європейської інтеграції : монографія / за ред. Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка. Київ, 2012. 336 с.
3. Європейське право: Право Європейського Союзу: підручник: у трьох книгах / За ред. В. І. Муравйова. Київ: Ін Юре, 2015. 312 с.
4. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / під ред. І. В. Яковюка. Київ, 2012. 208 с.
5. Комарова Т.В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС: монографія. Харків: Право, 2018. 528 с.
6. Комарова Т.В. Юрисдикція Суду Європейського Союзу: монографія. Харків: Право, 2010. 360 с.
7. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: історія і засади функціонування.: посіб. / за ред. Л.В. Губерського. Київ: Знання, 2009. 751 с.
8. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України (теоретичні аспекти): Монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. 304 с.
9. Микієвич М. М. Інституційне право Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики та безпеки: Монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. 416 с.

10. Основи права Європейського Союзу : підручник; за заг. ред. Т.Л.Сироїд. Харків: Право, 2020. 590 с.
11. Петров Р. А. Транспозиція "acquis" Європейського Союзу в правові системи третіх стран : монографія. Київ : Истина, 2011. 384 с.
12. Право Європейського Союзу: основи теорії: підручник / [Т.М. Анакіна, Т.В. Комарова, О.Я. Трагнюк, І.В. Яковюк та ін.]; за заг. ред. І.В. Яковюка. Харків: Право, 2019. 360 с.
13. Право Європейського Союзу. Підручник / за редакцією Р.А. Петрова. Харків: Право, 2019. 442 с.
14. Смирнова К. В. Правове регулювання конкуренції в Європейському Союзі: теорія і практика: монографія. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Одеса : Фенікс, 2015. 429 с.
15. Тоді Ф. Нарис історії Європейського Союзу: Науково-популярне видання: англ. Київ: К.І.С., 2001. 142 с.
16. Тюшка А. Договір про конституцію для Європи: генезис, юридична природа, політична цінність: монографія. Київ: К.І.С., 2007. 228 с.
17. Хартли Т. К. Основи права європейського Сообщества [пер. с англ.]. Москва: Закон и право, ЮНИТИ, 1998. 703 с.
18. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз: монографія. Харків: Право, 2013. 760 с.

Додаткова література

1. Анакіна Т. М. Інституційна модель співробітництва України та Європейського Союзу за Угодою про асоціацію. *Форум права*. 2013. № 3. С. 14-21.
2. Анакіна Т. Порівняльно-правова характеристика Угоди про асоціацію та Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Союзом. *Вісн. Нац. Акад. прав. наук України*. 2013. № 4 (75). С. 123-132.
3. Анакіна Т. Регулювання прав окремих вразливих груп осіб за Хартією ЄС про основоположні права: досвід для України. *Український часопис міжнародного права*. 2015. № 2. С. 41-46.
4. Бедова О. А. Контроль, моніторинг та оцінювання як процедури організаційного забезпечення адаптації законодавства України до acquis ЄС. *Національна академія державного управління при Президентіві України*. 2018. N 1. С. 178-201;
5. Булгакова Д.О. Конституційна реформа Європейського Союзу за Лісабонським договором. Основні положення. *Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ*. 2010. Вип. 2(49). С. 13-22.
6. Вдовиченко О. Демократизація законодавчого процесу в Європейському Союзі. *Право і безпека*. № 4 (36). 2010. С. 23 – 26.

7. Гладенко О. Лісабонський договір 2007 р. як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. № 1 (11). С. 73-77.
8. Грицаєнко Л.Л. Європейський Союз як організація sui generis. *Публічне право*. 2011. № 1. С. 82–87. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pubpr/2011_1/grycaenko.pdf
9. Грицяк І. Право та інституції Європейського Союзу: навчальний посібник. Київ, 2006. 300 с.
10. Довгань В.М. Європейський Парламент. Правовий статус і компетенція в системі органів Європейського Союзу: Монографія. Київ, 2007. 204 с.
11. Жовква І.І. Критерії членства СОТ, Європейського Союзу та НАТО. Інтеграційні перспективи України / за ред. В.Р. Сіденко, І.І. Жовква, Г.М. Немиря, Г.М. Перепелиця. Київ: Аналітичне дослідження, 2010. 84 с.
12. Інституційне право Європейського Союзу / В.І. Муравйов, О.М. Шпакович, О.М. Лисенко та ін. Київ: ІнЮре, 2015. 312 с.
13. Комарова Т. В. Роль Суду справедливості Європейського Союзу у формуванні доктрини конституціоналізації права ЄС. *Право України*. 2019. № 6. С. 69-85.
14. Комарова Т. Взаємодія Суду справедливості Європейського Союзу з іншими судовими установами. *Право України*. 2018. 4. С. 223-232.
15. Комарова Т.В. Суд справедливості ЄС як орган захисту основоположних прав людини. *Держава і право*. 2018. Випуск 80. С. 173-188
16. Костюченко Я. Доктрина у праві Європейського Союзу та її відображення в правовій системі України. *Право України*. 2019. № 6. С. 86-99.
17. Кулабухова А. В. Каталог прав громадян Європейського Союзу. *Право та інновації*. 2016. № 1. С. 270–275.
18. Лазовські А. верховенства права Європейського Союзу у формуванні доктрини конституціоналізації права ЄС. *Право України*. 2019. № 6. С. 35-52.
19. Луць Л. А. Генезис ідеї європейської єдності. *Актуальні проблеми політики*. 2002. Вип.13-14. С. 668-675.
20. Макаруха З.М. Правові засади діяльності Європейського Союзу у сфері забезпечення простору свободи, безпеки та юстиції: монографія. Львів: Астролябія, 2011. 543 с.
21. Муравйов В. Види компетенції реформованого Європейського Союзу. *Міжнародні відносини*. 2009. № 37. С. 53-58. URL: http://papers.univ.kiev.ua/mizhnarodni_vidnosyny/articles/Types_of_the_reformed_European_Union_s_competence_16198.pdf

22. Муравйов В.І., Смирнова К.В. Європейське право: правова категорія, наука, доктрина. *Право України*. 2011. № 4. С. 141-177.
23. Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу: Пер. з англ. Київ: К.І.С., 2005. 446 с.
24. Мушак Н. Б. Міжнародно-правові засади захисту та забезпечення прав людини в європейських міжнародних організаціях : монографія; під ред. проф. В. І. Муравйова; Нац. акад. наук України, Київ. ун-т права. – Київ : Ліра-К, 2013. 188 с.
25. Передерій О. С. Європейське поліцейське відомство в інституціональному механізмі Європейського Союзу: історичні передумови створення, порядок формування, компетенція. *Право і безпека: Науковий журнал*. 2010. № 2 (34). С. 34-38.
26. Пістракевич О. Особливості законодавчого процесу в Європейському Союзі. *Ефективність державного управління*. 2014. Вип. 39. С. 85-92.
27. Поглиблення відносин між ЄС та Україною: Що, чому і як?» / під редакцією М. Емерсона, В. Мовчан . Київ, 2016. 288 с.
28. Смирнова К.В. Аналіз еволюції відносин України з Європейським Союзом: правовий аспект. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 100. С. 132-136.
29. Стрельцова О.В. Конституціоналізація процесу асоціації України і Європейським Союзом: теорія та практика: монографія. Київ, 2017. 532 с.
30. Трагнюк О.Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2011. Вип. 22. С. 86-95. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3237/1/Tragniuk_86.pdf
31. Хоббі Ю. С. Правовий статус держав-кандидатів на вступ до Європейського Союзу: проблематика суверенітету. *Держава і право*. 2009. Вип. 44. С. 614-619.
32. Якименко Х. Відображення ідеї наднаціональності в історії європейської інтеграції. *Вісник Академії правових наук України*. 2008. № 1. С. 251-261.
33. Якименко Х. Основні підходи щодо розуміння правового статусу Європейського Союзу. *Вісник Академії правових наук України*. 2008. № 2. С. 262-272.

7.3. Інтернет-ресурси

- <http://europa.eu> — Офіційна сторінка Європейського Союзу
<http://www.eurotreaties.com/eurotexts.html> тексти установчих договорів Європейського Союзу

www.minjust.gov.ua/file/23491 — Консолідовані версії Лісабонського договору (українською мовою)
<http://www.euractiv.com> — медіа портал Європейського Союзу
<http://www.europarl.europa.eu> — офіційна сторінка Європейського Парламенту
<http://ec.europa.eu> — офіційна сторінка Європейської Комісії
<http://www.consilium.europa.eu> — офіційна сторінка Ради Європейського Союзу
<http://www.curia.europa.eu> — офіційна сторінка Суду справедливості Європейського Союзу
<http://www.ombudsman.europa.eu/start.faces> — офіційна сторінка Європейського Омбудсмана
<https://minjust.gov.ua/acquis-communautaire> - акти *acquis* ЄС, перекладені на українську мову
<https://pulse.eu-ua.org> – прогрес виконання Угоди про асоціацію
<http://eur-lex.europa.eu/homepage.html> - пошукова система нормативних актів ЄС

7.4. СЕНМК

Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс кафедри права Європейського Союзу. URL:

http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&task=category&id=623:kafedra-prava-yevropeiskoho-soiuzu&Itemid=151

7.5. Матеріально-технічне забезпечення навчальної дисципліни

Відкритий доступ до он-лайн ресурсів Oxford University Press, до Інформаційно-правових систем ЛІГА:ЗАКОН (Система ГРАНД та Система аналізу судових рішень VERDICTUM).

Доступ можливий у залі правової інформації Навчально-бібліотечного комплексу (вул. Пушкінська 84-А, 3 поверх).